

מסורת הש"ס

(א) וְנִלְמַדְתָּ: (ש"ס; ג) גי' א"ת (אחד, ג) גי' א"ת י"ט (ד) גי' [גי' הענין מן המלכות]; (ס) [גיל מלמדים טול מני כן גירסת הערוך צ"ע] חסב וגי' הילוקט מפרקת מלמדים טול עמי ח"ל הרב בטרטורה דכרי בשטאמי מלמדים וקבדתי בקבורתם שאין ג'רין לומר מלמדים אלא הכי קאמר מעשר של מלמדים טול עמי וכתב התוספות יום טוב לא מלאה כחצוב ענקרב בתחילה כמלמדים והרמב"ם כתב דלחממאחא הו"ל; ו) [שטות הדפוס: וי"ע מוס' ד"רס כמנ"ה]; (י) [גי' קא: קב: א]; (ח) ג'ל' כסוף; (ט) ג' א"ת לחוך; (י) ולישאר סס בקבוס; כ"ל' (ז) [גי' קא: קב: א]; (ח) ג'ל' וי"מ קססות; (ט) ג'ל' וסא פריה; (י) גירסת א"ת אס ודא; (ס) [ועי' מוס' כחצוב ת. ד"ר כ"ס וכו'];

נוסחת הריב"ן

(א) מפרש: צ"ל בן על שמונה והוא מייחדי כ"י מוקים לה אלה"ה דכרנן כ"י אלה"ה אמות כ"י: [ג] לטולה ממני: [ד] כסוף כ"י: [ה] אלה"ה וי: [ו] יודע זה קודם: [ז] קט תא: [ח] וקבדתי כמקומן: טן גבשיות: ין וטעול: כן אחד מהן א"ן: לן ו"ל קט: מן הכי הוא: נן [הואל כ"י קבורה] למא כ"י: [ס] דלחמתי ואקבר כ"י: ו"ל פס להו אלה"ה פן: כן וכן אס היי: [ז] מלאה: קן קריסמין: ששור מן הארון כשקריב: [ח] אס: [ז] לאלה ודובע כ"י: [ח] מלמדין:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכל הני וי"ו קבורות מ"ט לא דילמא כ"ל ודע"ה:

הגהות הגר"א

[א] ב"י [דיוטין או לשלשה] מלמ' וגי' בתוספתא (פט"ו) דלחלות' י"ג לה וי"ע שאלמו כ"ל ודאי כ' מתלה א"ן להס שנות קבורות וי"ע המואל ווע' א"ר אלהת העי"ו: [ב] שם (כ"ר דיוק) מלמ': [ג] שם נטול כ"י: גי' גירסת התוספתא (פ"ב) דלחלות' נזיר את הצורות ואת הקבורות וטעל את הוואל ומוסח את הספד וזה עפר קבורת מלא תדוד וועד: [ד] שם והואל מלמ'ק כ"ל מרוד וועד עפר קבורת כ"ל: (וע' א"ר אלהת פ"ב): [ה] תוס' ד"ה מיתמי כ"י מניח במקום הנוגזע. גי' אכל בתוספתא מפרש הספד מלמ'ק עס השאר דייטו הקרב מלאה תדוד ועוד ספר קבורת ועפס"ה דלחלות:

פ' הרא"ש

להקדש וצריכה פירוש משום. וליחת להן פירושא דכל סבילה דרבנן לא בטיף הערב שמש ואחר הבאת קרבנותי אכולת בתרומה: המוצא מת בתרי' אכל היה יודע שהיה שם קבר: מושכב בדרכו. בגמ' מפ' למעוטי מאי: ונטולו ואת תפוסתו. מותר לפנותו משש ולקבורו במקום אחר ונטול מן העפר של הקבר עמו כשיעור המפורש בגמ' והוא נקרא תפוסה. או אם מציא: ב' מציא ג' אם יש בין זה לזה מ"ה אמות ועד ח' פי' מקבר ראשון עד ג' אין פחות מ"ה ולא יותר מח': ה"ו שכותב קבורה. ויכיר שאלס קבורה נתנו שם והיא אסור לפנותו אלא שבא' או ב' אנו תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותו או נקברו בשדה בלא רשות הבעלים וכל ענין מקומם אבל כשהם ג' מוכח שזה המקום מיוחד לקבר כי אורך המערה הוא ח' ורחב המערה ד' אמות: כמלא מטה וקבורה ואל דכ"פ המוכר תנן גבי חצר ד' על ד' כמלא מטה וקבורה אבל לענין שיעור מערה לא שייך למחני שיעור זה: ובדק ממונו ולהלן כי אמות הדיני שיעור אורך ב' מערות והחצר ובפ' המוכר פריך אי לימא כר"ש ד' דאמרי אורך המערה ר' והחצר ר' י"ח הויין ומוקי לה כרבנן וכגון דבדק באלכסון וא"י כר"ש ובנפלים. ותימה אמאי לא פריך

הכותים אין להם

פרק תשיעי נזיר

סה.

ולרצ שיהא בודק ממונו ולהלן עשרים אמה.
שהיא כמנין שני מערות והחצר שביניהם. והחט"ס [ומתרגם לה רצ ששת צריה דרב אידי אליבא דר"ש] דלמר פותח בה שתי מערות של צ"שע על שמונה דחדא מנייהו צנפלי וארדך מוקים לה כרבנן דלמרי שאין אורך המערה אלא ד' אמות על ו' אמות ותמני כרי הוא דהויין וקא מוקים לה דחדא מנייהו צאלכסונא והויין להו עשרים והתם פרישית לכולה [ומילתא דממתניין דהכא: חור **ומלא אחד ה' צנוד עשרים בודק ממונו ולהלן עשרים אמה.** משום דליכא למימר שכונת קבורת היא זו: **סרגלים לדבר.** שהיא שכונת קבורת מדלכשא ג' צנוד כ' אמה שיש צין זה לזה מר' אמות ועד ח' ועכשיו מלא אחד [דצנוד כ' וכל אחרנין אחרמיו איתרמי דלא נקבר שם אלא הלאה אחד שאילו זה יחדי אס מלאה מתחילה היה ראוי לפנותו למקום אחר ונטולו ואת תפוסתו אכל עכשיו שמלא ג' צנוד כ' ואחד צנוד עשרים יס לומר שהיא שכונת קבורת: **גב' אחד רב יסודה מלא פרט למאי.** דהא דמתן מלא ג' מתים מושכבין כדרכן דקנו מקומן ויש להן שכונת קבורת פרט למאי שאס היה יודע וי קודם לכן שאחד מהן נקבר לשם אין זו שכונת קבורת ונטולן ואת תפוסתן ומותר לו לפנותן למקום אחר שלא קנו ו מקומן: **מה פרט לרובו.** שס מלא א' מגוייד או שלשתן מגויידין אחרנין דהכי איתרמי שנהרגו לשם ונקברו יושם שלא צנית הקבורות ולא מחזקינן ליה יושכונת קבורת אלא נוטלין ואת תפוסתן: **מושכב פרט יושב.** שאס מלאן יושבין הואיל ואין מושכבין כשאר מתים נוטלין ואת תפוסתן: **דכריו פרט לראשו מונה לו צין ירכויו.** שאס מלא אחד מהם ראשו מונה לו צין ירכויו אחרנין דהכי איתרמי שזקרב לשם: **מה שחסר אין לו תפוסה.**

ושנטולו צלח תפוסתו: **ולא שכונת קבורת.** שאס חסר א' א' מאמות ג' אין להם שכונת קבורת ולדלל קנו מקומן: **וכל הני מאי עומא** לן. היו שכונת קבורת בשלמא א' מלוי [ודלחיה הוא דגמירי דבעי' שלשה ידועין או שלשה שמלאן תחילה כדלמרינן לקמן אלא כי מלאן אחד הרגו או יושב או ראשו מונחת לו צין ירכויו או חסר ויהאילו ושלשתן מלאס תחילה שיש להן שכונת קבורת מ"ט: **דילמא עובד כוכבים הוא.** וואיקבר דהכל ועובד כוכבים אינו עולה מן המנין ולא פס להו וליכא אלא מרי ותנן מלא שנים נוטלין ואת תפוסתן משום הכי לא קנו מקומן: **ראשו של זה בצל מרגולושו** על זה אין להם תפוסה. דעובדי כוכבים זה שנקברים וצ"כ בן אס הן ג' וב' מנהן נקברים כענין הזה אין להם שכונת קבורת: א'. מהללו ג' מתים ידוע ככר וב' מהן [שמלאו עכשיו תחילה או אחד מהן עכשיו תחילה הוא מלוי: וציקא לעשותן שכונת קבורת. דקנו מקומן: אלא לג' ידועין או לג' שמלאן תחילה. שלא היו ידועין קודם לכן דהכי הוא דגמירי אכל בארדך גיקא לא: **מלמדים.** מעפר מלמדים טול עמי: **נוטל עפר סיחוח.** שנעשה מחמת הדס שילא ממונו ומחמת מוהל שילא מן המת: **וחופר בצנחול קרקע ג' אלכצטו.** דלמרינן כשיעור ג' אלכצטות נעלו בקרקע: **נוטל אס הקיסמין.** וזאל נסרים שנעשו מן הארון כשהרקיצו. ואמרי לה קיסמין של עצי צשמים כדכתיב צאסא דצדרי הימים (כ' ו) וישכיבוהו צמשכב אשר מלא צשמים: **ואס הפקסוס.** קחצות של אדמה שדבקו מן הדס ומן המוהל שקרין צלישטי"ש צלג"ז: **והורק אס הוודאין.** דכר שהוא ודאי לו שאינו מן המת שלא יחוש להן משום טומאה: **ומציא אס הספיקות.** שהיא מפני למקום [ואחד דחושטין להן משום טומאה: **והשאר.** שיהא שכן מן המת וקיסמין מלמ'רפין לרוב צניינו של מת שדלחאל: **ולרובו עצמוס מלאה תרודו רקב.** ודקא אמר לעיל צפרק כ"ג וזיזר (דף גא.) נקבר צארון של עץ אין לו רקב הני מילי צענייה אכל (לא)

בודק הימנו ולהלן ב' אמה. צפרק המוכר פירות (כ"ב דף קכ.) פריך עשרים ומרתין הויין לשתי מערות ששה עשר וחסר הקבר אחרנין התם לר"ש ורבנן שש אמה ומשני צנפלים סרגילות הוא כשאחת מן המערות גדולות השניה של נפלים ולכן צשנית סגי צארצע על שש ואיכא דמוקי התם למתני' (דהתם ומתני') דהכל כרבנן דלמרי תוכה של מערה ארצע על שש ופריך דמתני כרי הויין ומשני צנודק² מערה ראשונה צאלכסון ולחפש ולצדוק היטב ומה שהוא מתעסק עולה לשתי אמות: **מצא א' בסוף ב' בודק הימנו ולהלן עשרים סרגלים לדבר שאילמלי בתחילה מצאו נוטלין ואת תפוסתו.** אכל עתה שמלא ככר ג' מתים אף כשמלא אחד יש לחוש לשכונת הקבורת ורין לצדוק עד³ עשרים: **מצא פרט למצוי.** פי' ר"ש שאס היה ידוע⁴ לא יהא נוטלו כדלמרינן צפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז: [קבר הנמלא מותר לפנותו קבר הידוע אסור לפנותו והא דלמרינן התם פירשו מקומו טהור והכל משמע דיש לו תפוסה אמר ר"י דהתם לא צתפוסה איירי דתפוסה היינו לצד הקרקע צעומק אכל התם צטומאה דרבנן איירי דמדרבנן מטמינן וי לחוך כל הקבר לר' רוחות אכל רש"ס פירש פתלי למאי דהיינו א' ידוע ושנים פתלי דבסמון קסא' ולישטמו דא"כ כחנם נקט המואל דהוא הדין לשלשתן ידועין דיש לו שכונת קבורת: **פרט להרוג.** כדלמרינן צסמון דמת שחסר אין לו תפוסה ואין לו שכונת קבורת: מת שחסר אין לו שכונת קבורת. קשה להצין למע ושמא הלכה למשה מסיני הוא: **עובד כוכבים הוא.** דישאלא אין קוצרין אותו צענין זה: **אחד ידוע ושנים הוא מוצא עתה בתחילה אין לו שכונת קבורת.**

רש"ס פי' הלכה למשה מסיני הוא [ומתן] שכונת קבורת וצית הקצרות היה הואיל ונקברו שם ג' מתים כיון דל' נודע תחילה אי איתא דלצין דעמו היה לפנותם וילשסם שם [לנקרין] כי היכי לדיוע לו האחד יהיו ידועים לנו אותם שעמו ולא⁵ אמרו שכונת קבורת אלא או [לשלשה] ידועים או לשלשה תחילה: **כמה שיעור תפוסה פי' ר' אלעזר.** הוא ר"א צן פדת שהוא אמורא: נוטל עפר מוחות ומופר צקרקע צמולה שלס אלכצטות. צירושלמי מפרש שמוהל המת יורד צקרקע עד ג' אלכצטות: **מ"ר ת"כ כמה שיעור תפוסה פירש ר' אלעזר ברבי צדוק נוטל את הקיסמין.** פי' מן הארון של שיש שנכתב: **ואת הקססות.** י"א כמו [קחצות אדמה: חורק את הוודאין שפירש מה שדאי מן שאינו מן המת: ומניח את הספיקות. מה שהוא מסופק אס היו מן המת אס לאו מניח במקום המונוע [ה] שלא יעמאו עושי טהרות והשאר שהוא צרור לו שהוא מן המת מלמ'רפין לרוב צנין או לרוב מנין ולרובע רובע הקצ לטמא צאהל ולמלא תרודו רקב⁶ כמו יין קוסם (כ"ב דף קכ:): מניי קיהוי וצשמים שמשמין צארון וקשה דא"כ אין לו רקצ דנעשה גלגלין מידי דהוא אלקצר צארון עץ דאף שצרו העומד ליגזו איציעל לן פ' כ"ג (עיל דף גא.) אי נעשה גלגלין עוד מפרש קססות היינו לשון דבר צלי כמו [ו פופרי יקוסם (יחזקאל ה') אלמלא תפוסה לר"א צדבי צדוק אינו זקוק לנטול עפר דאין לו לחפור צקרקע צמולה כי⁷ אסורה ודאי המת וספיקו:

הוא דאמר כי האי תנא דתניא כמה שיעור תפוסה פי' ר' יוחנן. לא היינו ר' יוחנן האמורא אלא רבי יוחנן צן נורי⁸: **הגהות התוס'**
1. דנל' גדולה. 2. ג'ל' כגון צדק. 3. צסי' עוד. 4. ג'ל' ידוע שלסם קבורה נקבר שס. 5. ג'ל' ולכן לא אמרו.

פי' היכי חזי' שצריך לנטול עמו: ממצרים טול עמי מעפר הארץ מיתורא דמצרים קדריש: וחופר בבחילה ג' אלכצטות. מפ' בירושלמי שמוהל המת נכנס בקרקע ג' אלכצטות: אי' אלעזר נוטל עפר תיחוח ה"ג ולי"ג ר"א ר' צדוק אלא ר' אלעזר אמורא הוא דפריש ליה [וקא מקשה ליה] מרי"א ר' צדוק וקאמר הוא דאמר כי האי תנא: וקיימין צענין של הארון. ואת הקססות כמו קחצות אדמה: וי"מ שהיו נותנים בארון כמו (צ) וקיססות כמו מקבל עזלי עשר קיססות למאה דפ' המוכר פירות. אלו נוטלין וגונזין. שלא יטמאו הנוגעים בהם קסמים משום גזיל דרופק וקיססות שנבלע בהם מוהל

עין משפט ונר מצוה

לז א מיי' פ"ט מהל' טומאת מת הל"ו:
לח ב ג ד מיי' סס הלכה ג:
לח ה מיי' סס הל"ה:
מ ר ז מיי' סס הל"ג:
מא ח מיי' סס הל"ו וע"ש צ"כ"מ:
מב ט מיי' סס הל"ה:

תורה אור השלם

1. וןצבתי עם אבתי וצאאתי ממצרים וקברתי בקברם ויאמר אָנָכִי אֲשֶׁהָה כְּדָרְךָ:
בראשית מז ל

לעני רש"י

בלישט"ש. רבי. דאמר הנה.

מוסף רש"י

מת שחסר. אכל כל שהוא אין לו תפוסה. אין לרין לנטול תפוסתו עמו, ולא שכונת קבורת. כי הוא דמתן מלא שלשה הרי זו שכונת קבורת וקט מקומן, ואילו היכא דחסי אכל אחד מהן אינו שכות קבורת ולא קט מקומו (דעיל גא:).

פ' הרא"ש (ומשך)

[מיתין] וביה מרקתין עד ח' אלאה אורח המערה ח' אי"כ כ"ב הויין. וי"ל דשמש ס"ל שהתחיל איתר דחבה כ"א ד' על ד': ובדוק הימנו ולהלן כ' אמה. מן הדורס לצפון וכן מהמורח דמערב דמספאק לן איזוהו רוחה המערה ומרובח המערה ואיכל צריך לבדוק כ' אמה. וכן צריך לבדוק מצד א' כ' אמה מן הצפון וכן המערב למוות דמספאק לן לאיהו צד היו החצר והמערה הב'. וי"מ שאין צריך לבדוק אלא מצד א' שהיו רגילים להכניס ראש המת תחילה לכון ורגיליו לצד חלל המערה הלכך אין צריך לבדוק אלא לצד רגלי המתים: מצא א' בסוף כ' בודק ממנו ולהלן כ' אמה שרגלים לדבר שזו השרה עשויה לקברת והיו בה ג' מערות אחרות ומשום רגלים לדבר תנא כל הני משניות האב וכלן שניות במקומן ואוב גרדא תננה הכא: אמר רב יהודה המוצא פרט למצוי. פרש"ס פוסט לידוע שאם א' מהם ידוע וב' תחלה אין להם שכונת: מת פרט להרוג שאין לו תפוסה אלא שכונת משום דכחסי דמי והכי מריש: מושכב פרט ליושב (כדרכן) פרט לראשו מונח בין ירכויו. ודלמא עובדי כוכבים יננה כיון שלא נקברו כדיו: ראשו של זה בצד מרגולותיו של זה. אין דרך וישאל לקבור כך מתים. א' ידוע וב' תחלה פי' שהיה ידוע הקבר אבל אין ידוע אם נקבר שם לשם קבר או לפי שעה והיה דעתם לפנותו: ושנים תחילה שלא ידעו שהיו קבורים שם אלא נתה מתחלה מצאו או א' תחילה וב' ידועים: א' להם תפוסה. אם בא לישלם משם ואין להם שכונת. ויכול לפנותו משם כיון שלא היו שלשתן מענין א' אין תולין שנקברו שם לשם קבר שהרי נמצאו ב' שאינם ידועים וכן ב' ידועים וא' תחלה אבל כששלשתן ידועים או תחילה או אנו תולין שלשם קבורה הנוחה שם: היכי דמי תפוסה. מפ' שכותב בחילה ג' אלכצטות. מפ' בירושלמי שמוהל המת נכנס בקרקע ג' אלכצטות: אי' אלעזר נוטל עפר תיחוח ה"ג ולי"ג ר"א ר' צדוק אלא ר' אלעזר אמורא הוא דפריש ליה [וקא מקשה ליה] מרי"א ר' צדוק וקאמר הוא דאמר כי האי תנא: וקיימין צענין של הארון. ואת הקססות כמו קחצות אדמה: וי"מ שהיו נותנים בארון כמו (צ) וקיססות כמו מקבל עזלי עשר קיססות למאה דפ' המוכר פירות. אלו נוטלין וגונזין. שלא יטמאו הנוגעים בהם קסמים משום גזיל דרופק וקיססות שנבלע בהם מוהל

^[1] גלאה דל'ל דלמר דלורך המערה ח' והחצר ר' י"ח הויין דמוקי לה כרבנן וכגון דבדק באלכסון וא"י כר"ש ובנפלים. ותימה אמאי לא פריך